

vidkommande står det t.ex. fullt klart att Falun aldrig kan konkurrera med barndomens Kurdistan, vare sig i vardagen eller i drömmarna.

Lika lite som hembygd kan avgränsas till en fysisk plats låter den sig i ungdomarnas skildringar begränsas till att enbart handla om ytor och byggnader i tätorten. Den inbegriper omgivande naturområden, där man som ung får möjlighet att mötas och agera bortom de vuxnas överblick och kontroll. Av detta följer att hembygd även utgörs av människorna som lever och verkar i ens direkta och indirekta närhet. Det rör sig om familj och vänner, grannar och bekanta, men också om okända med vilka man delar det dagliga livet i ett samhälle: ”Här i Sundsvall är vi lite mer utåt och pratar på bussen med folk, som man inte känner”, skriver t.ex. Marcus.

Bokens texter och mängden fotografier som skildrar samvaron i hembygden skvallrar för övrigt om att det är den sociala omgivningen i allmänhet, och de nära sociala relationerna i synnerhet, som starkast bidrar till känslan av hemmahörande bland unga i en *Hembygd – någonstans i Sverige*. Paradoxalt nog blir det här fråga om ett hemmahörande på en plats som man under pågående transformeringsfas från barndom till vuxen på samma gång tycks ha behov av att hålla fast vid och att frigöra sig från. Hembygdens praktik rymmer av den anledningen för de allra flesta ungdomar i boken både positiva och negativa upplevelser, inte sällan gällande ett och samma hembygdsinslag beroende på hur man vinklar det, exempelvis kan en invand plats med invanda människor inge trygghet genom att tillhandahålla en etablerad plattform att verka utifrån och etablerade sociala kontakter att vårda. Men den kan lika gärna framkalla känslor av frustration och stagnation, när vare sig nya platsupplevelser eller nya sociala möten erbjuds. Motsättningen till hembygden framträder tydligast om fredagskvällarna, när man som ung fyller platsen med sociala och kulturella förväntningar som den ömsom lyckas, ömsom misslyckas med att motsvara. Det tangerar ett annat och kanske viktigare behov som hembygden förväntas kunna tillfredsställa för de yngre: att möta ungdomlig utvecklingspotential och skaparkraft. Eller som Sahand från Oxie uttrycker det:

Det är superkul att vara ung i Oxie, för att vännerna är nära, bokstavligen talat ett samtal bort. Det hade kunnat vara så mycket bättre. Politikerna borde definitivt visa mer intresse och engagemang för oss

som bor här för att vi ska känna oss delaktiga i Oxie. De lyssnar inte. Det kan leda till kriminalitet, hopplöshet och att man känner sig bortglömd. Vad ska ungdomarna göra? Det är bara gatorna kvar! Jag har varit på mängder av event och möten och framfört mina åsikter men inget har hänt.

Styrkan i den flerstämmiga skildringen av ungas *Hembygd – någonstans i Sverige* är att den innehåller såväl åtskiljande som förenande drag. Sådant ger nödvändig bredd och djup för att åskådliggöra relationen ungdom–hembygd. Som kulturforskare skulle man visserligen kunna önska att redaktörerna hade öppnat för en mer ingående problematisering av begreppet hembygd, exempelvis om vad hembygd *inte* är. På det stora hela tycks emellertid redaktörernas val att lysa med sin frånvaro i själva textframställningen, till förmån för ungdomars egna tolkningar av fenomenet hembygd, som ett ytterst välvalt och intressant grepp. Som ett led i samma strävan har man också avstått från språkliga redigeringar av lokala uttryck och ungdomsslang (men levererar istället en liten förklarande ordlista i slutet av boken). Redaktionell frånvaro i ett avseende balanseras emellertid av en desto större redaktionell närvaro i ett annat. Bokens rubriker ringar klassiskt in platstillhörighet som kollektiv och kontrastiv process och skvallrar om tydliga riktlinjer för bokens unga medförfattare under text- och bildsammansättningen. Resultatet av redaktörernas och de unga medförfattarnas gemensamma ansträngningar är en fullödig och uttrycksfull framställning av svensk hembygd som tanke- och levnadssfär bland ungdomar. *Hembygd – någonstans i Sverige* bildar ett värdefullt tidsdokument om unga människors försök att skapa sig en plats i tillvaron, i ett alltmer globaliserat samhälle där platskänslan utmanas.

Paul Agnidakis, Uppsala

Johanna Wsshholm & Christer Kuvaja: *Gården vid kanalen. Strömma gårds historia*. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2013. 140 s., ill. ISBN 978-951-583-263-4.

SLS har givit ut en attraktiv bok om Strömma Gård i Bjärnä i Finland, en gårds historia som vi får följa genom den industriella och tekniska utvecklingen i regionen under 1800- och 1900-talen. Av särskild

betydelse tillmäts tillkomsten av Strömme kanal på 1840-talet, som förlades på gårdens mark, vilket kom att få betydelse för såväl gården som regionen i stort. När sedan ångbåtstrafiken från Åbo byggdes ut blev Strömme även intressant som utflykts- och rekreationsmål för allmänheten. Historikerna Johanna Wassholm och Christer Kuvaja presenterar i förordet själva anledningen till bokens tillkomst, nämligen att systrarna Githa Lönnberg, Nonneli Rothkirch och Chira Kaplan donerade Strömme gård till Svenska Litteratursällskapet i Finland 1996, vilket tio år senare resulterade i beslutet att skriva gårdens historia. Källmaterialet kring gårdens och regionens historia är tämligen rikligt, och Githa Lönnberg själv har bidragit med det fina bildmaterialet.

Den nuvarande karaktärsbyggnaden uppfördes på 1820-talet, som då ersatte ett äldre hus som försvunnit i en brand. Läsaren får följa de olika kringbyggnadernas tillkomst, de personer som huserat på gården och de verksamheter som bedrivits genom åren. Men Strömme har en betydligt äldre historia som åtminstone kan dras bakåt till 1200-talet, och det har främst varit den kyrkliga administrationen som präglat det dagliga livet och ingivit befolkningen någon form av samhörighet och identitet. Från 1540-talet kan noteras de första uppgifterna om byggnationer och bönder i Strömme by, då det skall ha funnits tre gårdar (hemman) i byn. Ägarförhållandena under 1500- och 1600-talen har dock varit mycket svåra att reda ut, då gårdarna bytte ägare med jämna mellanrum, och om dessa ägare finns det endast knappa uppgifter bevarade.

Ägarförhållandena och ekonomin kom dock att påverkas i och med utvecklandet av järnhanteringen under 1700- och början av 1800-talet. Järnhanterings utbyggnad i Sveriges östra provinser i nuvarande Finland villkorades genom styrningen av ekonomin på riksplanet. De rikliga skogstillgångarna var en förutsättning för utvinningen av järnmalm och för dess bearbetning till järn. Då Bergskollegiet fruktade att skogstillgångarna i de västra delarna av Sverige skulle utarmas valde man att anlägga järnbruk i Finland och inte endast i Bergslagen, därav den viktiga näringsverksamheten i den finska regionen.

Det lantbruk som bedrevs på Strömme gård bereds relativt stort utrymme av författarna och vi får rikliga uppgifter om gårdarnas arealer, sådd och boskap; t.ex. får vi genom en kartbeskrivning från 1691 uppgifter om att de tre gårdarna (Storgården, Backgården och Kvarnbacka) ombesörjde 30,5 tunnland åker och in-

bärgade 50 mängder (20 500 kg) hö i parmar. När historiken kommer in på 1800- och 1900-talen skall kanske särskilt nämnas det ägarbyte som ägde rum 1888, då Karl Alfred Wasastjerna med makan Bertha tog över ägorna. Wasastjerna tillhörde en betydelsefull handels- och industrisläkt och hade egna erfarenheter från linne- och järnmanufaktur i Tammerfors. Han var bekant med trakten, och under dennes tid som ägare av Strömme bedrevs en livlig verksamhet inom såväl lantbruk som industri. Tillika var han intresserad av att skapa en kulturell och bildad miljö.

Familjen Wasastjerna sålde så småningom, 1932, Strömme till Daniel Lönnberg och Ethel Alfthan, vilka främst kom att fokusera på att utveckla lant- och skogsbruket. Då Daniel avled 1937 vid endast 50 års ålder tog Ethel över driften tillsammans med sina fyra döttrar. Döttrarna kom således 1996 att donera Strömme till det litteratursällskap som nu har givit ut gårdens historia.

Den läsare som är specialintresserad av gården och dess folk genom åren får sitt lystmäte tillgodosett i rikliga mått, bl.a. berättas om den legendariske smeden Johan Funck eller de olika kanalvakterna. Det ovan nämnda kanalbygget på 1840-talet och dess betydelse för kommunikationer och näringsverksamhet bereds stort utrymme samt ett avsnitt om oförverkligade järnvägsplaner.

I mitt tycke det mest intressanta avsnittet avhandlar Strömme gård som en kulturell mötesplats och ett centrum för bildningsverksamhet. Traktens natursköna miljöer har attraherat såväl konstnärer som mer tillfälliga besökare. Under andra halvan av 1900-talet har gruppen Groupe de Canal arrangerat utställningar och kulturella evenemang, och på Strömme har det även funnits ett bibliotek och en skola. Här bör också nämnas Strömmeandens kulturfond, vars tillkomst kan dateras till 1936 av paret Wasastjerna, vars syfte är att stödja traktens kultursträvanden (särskilt den finsktalande befolkningens) samt traktens kulturutveckling. Grundandet av Strömme folkskola och folkbibliotek förklaras genom Wasastjernas sympatier för fennomanin och intresse för folkbildning. Även en livlig konstnärlig verksamhet har bedrivits vid Strömme.

En fråga som inställer sig under läsningen av historiken om Strömme gård är vem som är den tilltänkta läsaren. Är man inte specialintresserad av Strömme eller denna gamla svenskbygd i Finland kan möjligen ämnet te sig för smalt eller för lokalt inriktat. Det råder

förvisso inget tvivel om att gården och regionen bär på en intressant och viktig historia, och säkert kan särskilt finskbördiga svenska läsare i Sverige finna detta historiska arbete angeläget, men personligen förmår inte författarna lyfta denna gårds och trakts historia till en bredare eller högre angelägenhetsnivå, vilket kan göra läsningen en aningen tröttnande. Den är inte heller tillräckligt passande som coffee-table book, trots sina rikliga och vackra bilder och illustrationer. Dock finns ingen anledning att inte rekommendera arbetet för den som är specialintresserad av denna typ av kulturhistoriska verk, ett viktigt arbete har definitivt genomförts av författarna.

Henrik Brissman, Lund

Janken Myrdal: *Boskapsskötseln under medeltiden. En källpluralistisk studie*. Nordiska museets handlingar 139. Nordiska museets förlag, Stockholm 2012. 310 s., ill. ISBN 978-91-7108-555-9.

Med sitt konsekvent metodologiska förhållningssätt genomför Janken Myrdal i denna sin första större, uttalat källpluralistiska studie den undersökning som ursprungligen var tänkt som en andra del av hans doktorsavhandling, *Medeltidens åkerbruk. Agrarteknik i Sverige ca 1000–1520* (1985). I ett annat sammanhang kommer jag att utförligt behandla källpluralismens metodiska finesser på det kulturhistoriska området (se *Ethnologia Scandinavica* 2014), varför denna recension uteslutande kommer att uppehålla sig vid de faktiska och säkra resultaten av den myrdalska undersökningen jämte att ge en bild av boken som helhet. Vilka är de konkreta resultaten av tillämpningen av källpluralismen vid studiet i boskapsskötseln under medeltiden? Vilka nya kunskaper har tillkommit på det fältet?

Bokens speciella karaktär gör emellertid att det är svårt att helt göra den rättvisa i den här formen. Det får blott bli min ambition att söka locka läsare till denna fascinerande bok genom att antyda något av hela den bukett av alla aspekter på den medeltida människans vardagsliv som boken faktiskt myllrar av, och säga: ”Prosit!”

Halva boken, på omslaget representerad av den blygsamma underrubriken, upptas av författarens gedigna genomgång och presentation av den källpluralistiska metoden. Denna är dock av resonerande

karaktär och ska därför inte behöva vara ägnad åt att avskräcka den läsare som intresserar sig mer precis för boskapsskötseln under medeltiden, som ju utgör verkets huvudtitel. Först framme vid den andra halvan är det dags att lägga samman texten till en som påminner mer om den tidigare doktorsavhandlingens, dock inte alls i en form som liknar denna, fastän nu med en än starkare och tydligare preciserad underbyggnad än avhandlingen hade. Detta kan samtidigt ses som ett numera väl mognat svar på den kritik Myrdal mötte för sin avhandling, speciellt vad gäller metoden för hur han använde sig av det skiftande källmaterialet och som ansågs vara alltför outtalad.

En viss inskränkning i det föreliggande arbetet gäller hästar, med motiveringen att detta kräver alltför stora utvikinngar mot andra områden. Därmed saknas också dragdjur och seldon och den livliga debatten om hästen och oxen som dragdjur. Trots detta innehåller boken många brottstycken som berör hästen. Inte heller frågor beträffande antalet djur, besättningarnas åldersstruktur, avel och betäckning behandlas, men dessa senare avser Myrdal att återkomma till. Till de mer tydligt frånvarande aspekterna hör husdjurens sjukdomar och kastrering, jämte svin och fjäderfän som på grund av sin karaktär skulle fordra en särskild studie, som t.ex. biskötseln redan har fått. Likaså har avsnitt om fodertäkt och hägnader lämnats åt sidan, liksom boskapsskötselns produkter med undantag av mjölkhanteringen.

Den ovane läsaren av källpluralistiska arbeten varnas av författaren för det delvis katalogartade innehållet som inleds med *träarkeologi och mejerihantering*. Här konstaterar författaren att med undantag av Nordsverige ersattes vidjeklaven från 1200- och 1300-talen och senare av klave med läsbräda. Den senare tog längre tid att tillverka och har en mer adekvat konstruktion och var troligen även tidsbesparande. Just denna förändring utgör ett uttryck för något som kanske inte omedelbart kan anses banbrytande. Snarare är detta att betrakta som ett exempel på en långsam teknikförändrings *små* detaljer, som sedda i ett *större* sammanhang möjligen kan ge förståelse också för de riktigt *stora* förändringarna. Vidare konstateras att stötkärnan sannolikt infördes i norra Skandinavien på 1200-talet, och att denna förde med sig även andra specialiserade träföremål in i människornas vardagsliv, såsom gräddsättningskärl. Troligt är också att hårdosten med löpe introducerades senast från skiftet mellan 1200- och 1300-talen i Sverige,